

MIROSLAV GLAVIČIĆ

NADGROBNI SPOMENIK OBITELJI *BAEBIUS* IZ ARBE

Miroslav Glavičić
Odjel za arheologiju
Sveučilište u Zadru
HR 23000 Zadar

UDK: 904:726.8(497.5 Rab)"652"
930.271
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2003-12-15

Autor u članku opisuje i analizira ulomak nadgrobnog spomenika s portretima pokojnika obitelji *Baebius*, koji se čuva u lapidariju muzejske zbirke franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kamporu na otoku Rabu. U portretnom polju prikazan je bračni par, tj. dekurion *T. Baebius T. f. Iustus* i njegova supruga *Tettia Volsonis f.*, što se doznaje iz prigodnoga komemorativnog natpisa. Obiteljski spomen postavio je *T. Baebius T. f. Iustus* ili *Iustinus*, koji je vjerojatno njihov sin. Premda su na spomeniku izrađeni portreti pokojnika, autor drži da spomenik nije nadgrobná portretna stela, nego ugradbeni grobni reljef. Toj vrsti spomenika pripadaju i dva ulomka s djelomice sačuvanim portretima pokojnika iz iste zbirke. Budući da su pronađeni na lokalitetu Miral kod rta Kaštelina, a tu je pronađen i spomenik obitelji *Baebius*, autor zaključuje da pripadaju istoj obitelji koja je na prostoru Kamporske drage imala svoje imanje. Opisane grobne reljefe autor datira u razdoblje od sredine do u drugu polovicu 1. st. nakon Krista. Onomastička i epigrafska analiza natpisa sa spomenom obitelji *Baebius* iz Kampora, također i podatci s dva ranije poznata natpisa sa spomenom članova iste porodice (*CIL* III, 10121 i 13293), daju dovoljno argumenata za zaključak da su *Baebii* među vodećim lokalnim porodicama autohtonog podrijetla, čiji pripadnici obnašanjem magistratura i članstvom u municipalnom vijeću vode upravu rimskodobne Arbe.

S pokojnim prof. Antom Glavičićem, svojim ocem, često sam boravio na terenu. Otok Rab obišli smo više puta, a 22. srpnja 1997. posjetili smo franjevački samostan sv. Eufemije u Kamporu, gdje smo u muzejskoj zbirci uočili više zanimljivih i u stručnoj literaturi neobrađenih rimskodobnih kamenih spomenika. Neke od njih obrađujem u ovom radu, koji kao mali znak zahvalnosti posvećujem prof. Anti Glavičiću za sve ono dobro i lijepo što sam s

njim proživio i korisno naučio obilazeći poznate i evidentirajući nove arheološke lokalitete na prostoru grada Senja, Podgorja i Like.

U lapidariju muzejske zbirke franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kamporu na otoku Rabu izloženo je nekoliko zanimljivih arheoloških spomenika iz doba antike. Tamo se nalazi mramorni kipić božice Dijane o kojem sam već pisao,¹ a ovdje ću znanstvenu pozornost posvetiti nadgrobnom spomeniku s portretima pokojnika i komemorativnim natpisom, koji kazuje da je pripadao članovima obitelji *Baebius*. Nadgrobní spomenik fragmentarno je sačuvan, međutim dovoljno da se može odrediti tip nadgrobnog spomenika i dati zadovoljavajuća restitucija i interpretacija komemorativnog natpisa.

Nadgrobní spomenik obitelji *Baebius* izrađen je od sivkastoga lokalnog vapnenca (Sl. 1).² Sudeći po rubnoj letvici sačuvan je donji lijevi dio spomenika koji je bio koncipiran tako da su u gornjem dijelu prikazini portreti pokojnika, a dolje se nalazi natpisno polje sa spomenom pokojnika i komemoratora. Nedostaje gornji dio spomenika, lom koji je nastao u gornjem dijelu u visini vrata portreta s lijeve strane nepravilno se i koso spušta udesno, a budući da se rubna letvica portretnog i natpisnog polja i ne nazire, znači da desna strana nedostaje. Sačuvane dimenzije iznose: visina 68 cm, duljina 65 cm, širina 20 cm. Spomenik je oštećen i pri dnu, gdje nedostaje desni dio natpisnog polja s tekstem. Manja oštećenja vidljiva su na cijeloj prednjoj strani spomenika. Stražnja strana spomenika samo je grubo poravnata, ali lijeva bočna stranica fino je obrađena. Okolnosti nalaza nisu poznate, a jedino što se zna je to da je nađen na lokalitetu Miral kod rta Kaštelina.³

Portreti dvaju pokojnika bili su izrađeni unutar niše vjerojatno pravokutnog oblika. Portreti su dosta izlizani, nedostaju im glave, ali prema vrsti odjeće koju nose i uz pomoć natpisa može se zaključiti da je lijevo prikazan muškarac, a desno žena, odnosno prikazano je dvoje supružnika koji su roditelji komemoratora. Muškarac je odjeven u tuniku, čiji nabori padaju po grudima, a preko nje, od desnog ramena naniže, prebačena je toga. Desna ruka savijena u laktu položena je na grudi i u visini nešto ispod lijevog ramena drži rub plašta. Figura žene samo se nazire, a s obzirom na to da nabori plašta u koji je bila umotana koso padaju s desna na lijevo, može se pretpostaviti isti položaj tijela i desne ruke kao i kod muškarca.

¹ M. GLAVIČIĆ, 1998, 33-43.

² Zahvaljujem kolegi dr. sc. Draženu Maršiću na ustupljenoj fotografiji za objavu. Opis spomenika i restituciju teksta donosi A. KURILIĆ, 1999, br. 2843. Dobru fotografiju spomenika, ali bez ikakva opisa, donosi M. DOMIJAN, 2001, 42.

³ Informacije o ovom i drugim spomenicima koji se čuvaju u muzejskoj zbirci franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kamporu priopćio nam je fra Makso Vlašić, kojemu i ovom prigodom najljepše zahvaljujem.

Sl. 1. Ulomak ugradbenog grobnog reljefa s prikazom pokojnika i spomenom obitelji dekuriona T. Baebija Justa (muzejska zbirka franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kampu)

Donji dio spomenika čini natpis isklesan unutar pravokutnoga natpisnog polja uokvirenog "S" profilacijom (dimenzije: visina 22 cm, najveća sačuvana dužina 54 cm). Natpis s navodom imena pokojnika i doživljenih godina formiran je u dva stupca, a ispod njih u ravnini s početkom lijevog i moguće završetkom desnog stupca isklesano je ime komemoratora. Visina slova u 1. retku iznosi 4,5 – 5 cm, u 2. retku 4 cm, u 3. retku 2 – 2,5 cm i u 4. retku 4 cm. Srcolike distinkcije izvedene su između sigli, suspenzija i riječi. Na natpisu se može vidjeti sljedeće:

T · BAEBIVS	TETTIA[---]
T · F · IVSTVS	NIS · F C[---]
DEC · AN · XXXIX	AN X[---]
T · BAEBI[V]S · T · F · IVST[---]	

Natpis u restituciji glasi: *T(itus) Baebius / T(iti) f(ilius) Iustus / dec(urio) an(norum) XXXIX // Tettia [Volso] / nis f(ilia) C[---] / an(norum) X[---] // T(itus) Baebi[us] T(iti) f(ilius) Iust[us] (seu Iustinus) fil(ius)?*.

Nadgrobní natpisi su u principu kratki, odnosno donose samo najosnovnije podatke o pokojniku ili pokojnicima i onomu koji se pobrinuo da se postavi spomen. Tako je i na ovom natpisu, gdje je u prvom stupcu od lijeva komemoriran *T. Baebius Iustus*. Tročlana imenska formula određuje ga kao rimskog građanina, a imajući u vidu navedenu filijaciju (*T. f.*), civitet je posjedovao i njegov otac. *Iustus* je umro u 39. godini života, a prije tog podatka na natpisu nalazimo kraticu *DEC*. Držim da se radi o navodu obnašane časti pokojnika pa kraticu restituiram kao *dec(urio)*, što znači da je dotični bio član gradskoga vijeća Arbe. Gentilicij *Baebius* već je dokumentiran u Arbi na dva natpisa,⁴ a zanimljivo je da su na tim natpisima navedeni članovi porodice bili gradski magistrati i vijećnici, odnosno već sada se može reći da su *Baebii* u Arbi među najuglednijim porodicama za koje se posve pouzdano može pretpostaviti i autohtono podrijetlo.⁵

U desnom stupcu komemorirana je Justova supruga, a od njezina imenovanja sačuvan je samo nomen, tj. obiteljsko ime *Tettia*.⁶ U uobičajenom slijedu imenovanja dolazi filijacija, od koje je, pretpostavljam, sačuvan genitivni završetak *-nis* u drugom retku. U registru autohtonih osobnih imena koja su u romaniziranom obliku dokumentirana na prostoru Liburnije, napose u njezinu sjeverozapadnom dijelu, kao moguće rješenje nameće se genitiv jednine imena *Volso*.⁷ Stoga predlažem restituciju imena *Tettia Volsonis f(ilia)*,⁸ nakon čega slijedi kognomen pokojnice koji započinje slovom *C*. Od brojnih kognomena koji počinju slovom *C*, može se odabrati bilo koji, međutim pretpostavljam da je i taj dio imenovanja sadržavao autohtonu komponentu. Jedno od najbolje potvrđenih liburnskih osobnih imena na rimskodobnim natpisima jest ime *C(a)eunus*, odnosno ženska inačica *C(a)euna*,⁹ ali odlučiti se u restituciji baš za to ime bila bi spekulacija bez ikakva ozbiljnija uporišta. Predložena restitucija dijela imena pokojnice može biti radna pretpostavka koja Justovu suprugu određuje kao romaniziranu autohtonku. Ona posjeduje

⁴ *CIL* III, 10121 i 13293.

⁵ Sudeći samo po imenima navedenih članova obitelji *Baebius* na ovom natpisu, bili bi italskog podrijetla.

⁶ Gentilicij *Tettius* do sada nije dokumentiran u Arbi, čest je u Italiji, a najbližu potvrdu nalazimo u Jaderu (G. ALFÖLDY, 1969, 126).

⁷ G. ALFÖLDY, 1969, 331; A. KURILIĆ, 2002, 134.

⁸ Usp. A. KURILIĆ, 1999, br. 2843.

⁹ A. KURILIĆ, 2002, 128.

građansko pravo, ali nije baš jasno kojega ranga.¹⁰ Na natpisu je bio isklesan i broj doživljenih godina pokojnice. Sačuvan broj X nije dostatan za precizno određivanje, ali pretpostavljam da je pokojnica živjela otprilike četrdesetak godina.

Isklesano ime pod oba stupca u četvrtom retku natpisa znači da je *T. Baebius T. f. Iust[us]* ili *Iust[inus]* komemorator i da je u najbližoj rodbinskoj vezi s navedenim pokojnicima. Moguće potpuno isto imenovanje i ista filijacija tog komemoratora i ranije navedenog pokojnika može značiti da je jedna osoba dva puta navedena na natpisu ili da su navedene dvije osobe istoga imena. Ako bismo se odlučili za prvu mogućnost, treba pretpostaviti da je nakon kognomena trebalo pisati još nešto po čemu bismo znali da je komemorator nadgrobni spomen postavio "sebi i supruzi" (*sibi et uxori*), "sebi i svojim" (*sibi et suis*) ili sl.,¹¹ a za što, s obzirom na veličinu natpisnog polja, mislim da nema mjesta. Stoga se druga mogućnost drži logičnijom, tj. kao komemorator pojavljuje se sin istog ili gotovo istog imena kao i pokojni otac. U svezi s kognomenom komemoratora treba još objasniti moguću restituciju *Iustus* ili *Iustinus*. Kod rimskih građana postojao je običaj da najstariji sin dobije očeva *tria nomina*, što u konkretnom slučaju znači da se oba zovu *T. Baebius Iustus* i uz ista imena imaju i istu filijaciju (*T. f.*).¹² To ne znači da se taj običaj morao striktno provoditi u praksi, pa je prvorođeni sin mogao imati i neki drugi kognomen. Stoga mogući kognomen komemoratora, uz pretpostavku da je on sin, može glasiti i *Iustinus*.¹³ Ipak, radije se opredjeljujem za kognomen *Iustus*, jer držim da bi se još dodatkom kratice *fil(ius)* zatvorila i desna margina teksta.¹⁴

Budući da je u gornjem dijelu spomenik odlomljen pa nedostaju prikazi glava pokojnika, a površina portreta je i oštećena i izlizana, ne može se provesti stilska analiza na temelju koje bi se moglo pobliže datirati spomenik. Oslonac za okvirnu dataciju pruža epigrafska i onomastička analiza natpisa. Pokojnik i komemorator na natpisu imaju punu tročlanu imensku formulu popraćenu

¹⁰ Određivanje posjedovanja građanskog prava navedene tražilo bi raspravu o municipalitetu Arbe, a to ostavljam za neku drugu prigodu.

¹¹ Navodeći niz pretpostavki koje bi dovele do najprihvatljivijeg rješenja, moram navesti još jednu, tj. može se pretpostaviti da je na spomeniku bila prikazana još jedna osoba (dijete roditelja) i isklesan odgovarajući natpis u trećem stupcu. Tada bi ista osoba, suprug i otac, mogao biti komemorator, a natpis bi mogao završiti glagolskim oblikom *fecit, posuit* i sl. Takvu soluciju držim manje vjerojatnom, jer navod proživljenih godina znači da je dotični u trenutku postavljanja, ako zanemarimo moguće naknadno dopisivanje, mrtav.

¹² Razlikovanje u obitelji moglo se jednostavno izraziti nazivima *pater* i *filius* ili nekim nadimkom koji nije imao službenu vrijednost.

¹³ A. KURILIĆ, 1999, br. 2843.

¹⁴ Za mogućnost s kognomenom *Iustinus* mislim da nema mjesta na natpisnom polju.

filijacijom, što je odlika natpisa ranoga Principata. Takvo je imenovanje istodobno i znak posjedovanja rimskoga građanskog prava.¹⁵ Navod doživljenih godina života u skraćenom obliku genitiva množine *an(norum)* također je odlika natpisa ranoga Principata. Ako je dobro ili bar približno dobro određeno imenovanje pokojnice, gdje sam pretpostavio liburnsko osobno ime u filijaciji i možda njezinu kognomenu, može se zaključiti da se radi o pripadnici autohtone romanizirane porodice koja građansko pravo posjeduje u prvom ili drugom naraštaju nakon njegova dobivanja. Snažna romanizacija autohtonog stanovništva Arbe započinje vrlo rano, a najkasnije od doba Augusta, kada zajednica postiže municipalni status.¹⁶ Među prvima, članstvom u gradskom vijeću, obnašanjem magistratura ili vojničkom službom, građansko pravo stječu pripadnici najuglednijih domaćih porodica i tako zadržavaju ranije stečene pozicije u lokalnoj samoupravi. Jedna od takvih porodica u Arbi su *Bebii*.¹⁷ Ostali civitet stječu kasnije, a među njima su, pretpostavljamo, *Tettii*. Računajući da su navedeni članovi porodice *Baebius* minimalno drugi i treći naraštaj nakon dobivanja građanskog prava, a da je pripadnica porodice *Tettius* prvi ili drugi naraštaj sa civitetom, datacija natpisa približava se sredini ili čak drugoj polovici 1. st. nakon Krista. Na natpisima za dataciju može pomoći i ono što nije napisano, odnosno izostanak posvetne formule *Dis Manibus*, koja se na našim prostorima javlja krajem 1. st. nakon Krista, određuje gornju granicu za dataciju. Dakle, nadgrobni spomenik obitelji *Baebius* može se okvirno datirati u 1. st. nakon Krista, a nešto preciznije oko sredine ili bolje u drugu polovicu tog stoljeća.

Nadgrobni spomenik obitelji *Baebius* sastoji se od portretnog i natpisnog polja pa na prvi pogled asocira na portretnu stelu. Međutim, gruba obrada stražnje strane, oblik spomenika koji ne ide u visinu, nego je odnos visine i širine naoko približan, čak i koncepcija natpisa u dva retka, razlozi su zbog kojih držim da opisani nadgrobni spomenik obitelji *Baebius* nije portretna stela, nego ugradbeni grobni reljef s prikazom pokojnika.

Grobni reljefi s prikazom pokojnika bili su popularni u gradu Rimu, gdje su najbolje istraženi. Najstariji primjeri u Rimu datirani su u doba Drugoga triumvirata i prve polovice razdoblja vladavine Augusta, a najmlađi pripadaju kasnoflavijevskom – trajanskom i antoninskom razdoblju.¹⁸ Reljefi s prikazom pokojnika i komemorativnim natpisom bili su ugrađeni u zid

¹⁵ U sklopu tročlane imenske formule nedostaje navod za Arbu uobičajenog tribusa Sergija.

¹⁶ J. MEDINI, 1987, 171.

¹⁷ Prema poznatoj natpisnoj građi među vodeće porodice Arbe ubrajaju se *Octavii* (*CIL* III, 13292) i osobito *Trebbii* (*CIL* III, 2931), koji posjeduju viteški položaj.

¹⁸ P. ZANKER, 1975, 268-269.

grobne cele u kojoj su pokojnici sahranjeni, kako je to posvjedočeno nalazom grobnica u Rimu na *Via Statillia* i *Via Appia*.¹⁹ Osim u gradu Rimu, grobni reljefi s prikazima pokojnika dokumentirani su i u drugim italskim kolonijama i municipijima, a za nas je osobito važan prostor sjeverne Italije, odakle se živim trgovačkim i drugim stalnim vezama taj tip grobnog spomenika proširio na prostor Liburnije. Na Rabu je već ranije uočen jedan ugradbeni grobni reljef.²⁰ Opisao ga je akademik N. Cambi, koji je tada prvi put kod nas skrenuo znanstvenu pozornost na postojanje takve vrste nadgrobnih spomenika na Rabu, to znači i na ostalom otočnom i priobalnom prostoru, a osobito u Liburniji.²¹

Ovdje je prilika da spomenem da se u lapidariju muzejske zbirke franjevačkog samostana u Kamporu nalaze još dva ulomka grobnih reljefa s prikazima pokojnika. Na prvom, koji i opisujem, sačuvan je donji dio spomenika s prikazom poprsja pokojnice (Sl. 2).²² Pokojnica je bila odjevena u tuniku, čiji nabori padaju preko naglašenih grudiju. Preko tunike prebačen je plašt, koji okomito pada s desnog ramena pokrivajući lakat i dio podlaktice desne ruke koja proviruje ispod plašta. Desna ruka savijena je pod pravim kutom u laktu, položena na trbuh i hvata stisnutom šakom vjerojatno rub plašta koji pada s lijevog ramena. Ruka je prikazana kao da je naslonjena na rub širokog okvira podno portreta, ali na njemu nije bilo uklesanog natpisa. Lijeva ruka nije sačuvana, također ni glava. Uz desno rame pokojnice opaža se izdubljena površina niše i može se pretpostaviti da je uz nju bio prikazan još jedan pokojnik.²³ Budući da ne postoji nikakav konkretan oslonac za dataciju, ovaj ulomak koji je kao i opisani nadgrobnji spomenik obitelji *Baebius* pronađen na lokalitetu Miral kod Kašteline, možemo okvirno datirati u 1. st. nakon Krista.

¹⁹ V. KOCKEL, 1993, 7-8, T. I-II. U studiji V. Kockela može se naći više dobrih analogija za nadgrobnji spomenik obitelji *Baebius* iz Arbe. Velik broj analogija nalazimo i u prikazima pokojnika na portretnim stelama.

²⁰ U lapidariju u gradu Rabu nalazi se izduženi pravokutni grobni spomenik s polifigurom pokojnika, odjevenog u tuniku i s prebačenim plaštem preko ramena, a desna mu ruka počiva na grudima. Za razliku od nadgrobnog spomenika obitelji *Baebius*, portret pokojnika izrađen je u polukružnoj niši, a komemorativni natpis nije bio isklesan u natpisnom polju podno portreta, nego na posebnoj ploči koja se fiksirala ispod portreta. Unatoč ovoj razlici, oba spomenika pripadaju tipu ugradbenih grobnih reljefa s portretima pokojnika. Usp. N. CAMBI, 1987, 180, Sl. 6.

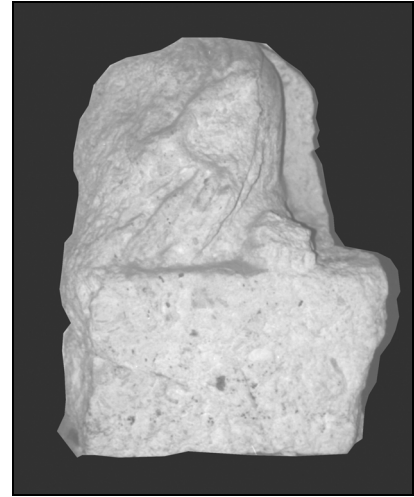
²¹ U novije vrijeme kolega D. Maršić katalogizirao je ugradbene grobne reljefe. Zahvaljujem mu na korisnim savjetima i vjerujem da će uskoro objaviti cjelovitu studiju o ovoj vrsti grobnih spomenika na našim prostorima.

²² Ulomak je izrađen od sivkastoga lokalnog vapnenca. Sačuvane dimenzije iznose: visina 47 cm, širina 38 cm, debljina 24 cm.

²³ Vjerojatno muškarac, tj. bio je prikazan bračni par.

Sl. 2. Ulomak ugradbenog grobnog reljefa s prikazom pokojnice (muzejska zbirka franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kaporu)

Sl. 3. Ulomak ugradbenog grobnog reljefa s prikazom pokojnika (muzejska zbirka franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kaporu)

Na drugom neznatno manjem ulomku grobnog reljefa sačuvano je poprsje pokojnika (Sl. 3).²⁴ Glava nedostaje, a zbog oštećenja površine slabo se razaznaju dijelovi odjeće koji bi pomogli pri identifikaciji spola prikazanog pokojnika. Ipak, čini se vjerojatnijim da je prikazan muškarac odjeven u tuniku preko koje je prebačena toga. Jasno se raspoznaje da pokojnik desnom rukom, koja je savijena u laktu i koso položena na lijevu stranu grudiju, hvata rub plašta koji pada s lijevog ramena.²⁵ Takav prikaz desne ruke pokojnika vrlo je čest na grobnim spomenicima s portretima pokojnika pa se pouzdano može zaključiti da je plašt padao i s desnog ramena,²⁶ odnosno pretpostaviti da je sačuvan donji desni dio spomenika.

Na ovom ulomku vidljiva je lijeva ruka. Savijena je u laktu i ispružena prema naprijed. U stisnutoj šaci, koja je položena na rub širokog okvira, figura

²⁴ Ulomak je izrađen od bijeloga lokalnog vapnenca. Sačuvane dimenzije iznose: visina 44 cm, širina 34 cm, debljina 23 cm.

²⁵ Desnu ruku koja je položenu na lijevu stranu grudiju i pritom hvata rub plašta, nalazimo kod prikaza pokojnika i pokojnica na grobnim reljefima (V. KOCKEL, 1993, *passim*) i portretnim stelama (N. CAMBI, 2000, *passim*).

²⁶ Desna ruka savijena u laktu i položena na lijevu stranu grudiju prikazana je na portretu Tita Baebija Justa. Na nadgrobnom spomeniku koji se čuva u lapidariju u gradu Rabu, pokojnik je prikazan s desnom rukom koja je savijena u laktu, omotana u togu, položena na grudi, a prsti hvataju rub plašta koji pada s lijevog ramena (N. CAMBI, 1987, 180, sl. 6; M. DOMIJAN, 2001, 43).

drži neki ovalni predmet. Gesta ispružene lijeve ruke u kojoj pokojnik drži neki predmet poznata je na nadgrobnim spomenicima s portretima. Od više vrsta predmeta najčešće se prikazuje svitak (*rotulus*),²⁷ koji je za muškarca statusni simbol i označuje posjedovanje građanskog prava, a mogao bi se povezati i s napisanim testamentom.²⁸ Na nadgrobnim spomenicima s portretima, tj. na portretnim stelama koje potječu s naših prostora, a objavljene su i analizirane u stručnoj literaturi te pružaju dobre analogije,²⁹ prikazani pokojnici ponekad u lijevoj ruci drže predmet ovalnog oblika.³⁰ Takav predmet drže i muškarci i žene,³¹ a identificira se s jabukom ili šipkom (tada ima sakralno-eschatološko značenje),³² odnosno s bočicom za parfem ili kutijicom za nakit kod žena.³³

Budući da se na opisanom ulomku grobnog spomenika iz Kampora uz lijevi dio tijela sačuvane figure opaža površina duboke niše, može se pretpostaviti prikaz još jednog pokojnika. Na širokom donjem okviru nije bio isklesan natpis, moguće je bio napisan sa strana ili u gornjem dijelu okvira ili se podno reljefa nalazila posebna ploča s komemorativnim natpisom. Epigrafska i onomastička analiza natpisa pomogla bi pri datiranju spomenika, koji okvirno, budući da je pronađen na istom mjestu kao i nadgrobnni spomenik sa spomenom obitelji *Baebius*, a identičan je prikazu muškarca na spomeniku koji se čuva u lapidariju u gradu Rabu, datiram u razdoblje od sredine do kraja 1. st., uz napomenu da je moguć pomak u prvu polovicu 2. st. nakon Krista.³⁴

²⁷ Za prikaze pokojnika sa svitkom u ruci usp. N. CAMBI, 2000, 41-42, 49-50, 54, 105, bilj. 319, br. 42, 62-63, 72, T. 42, 81, 82, 96.

²⁸ D. MARŠIĆ, 2002, 122.

²⁹ Na otoku Rabu za sada nije dokumentirana niti jedna portretna stela, odnosno spomenici s portretima pokojnika koji su nađeni na otoku, ne pripadaju portretnim stelama, nego ugradbenim grobnim reljefima. O portretnim stelama na obalnom prostoru rimske provincije Dalmacije usp. D. MARŠIĆ, 2002.

³⁰ N. CAMBI, 2000, 41-42, T. 49. D. MARŠIĆ, 2002, 123, 128, br. 4, 12, 48 (?), 55, T. 1, 3, 10, 12. Na nekim portretnim nadgrobnim spomenicima dokumentirani su prikazi dječaka koji u ruci drže okrugli predmet. Taj se okrugli predmet identificira kao lopta za igranje (V. KOCKEL, 1993, 129-130, T. 41a; N. CAMBI, 2000, 53, br. 71, T. 95).

³¹ Najbliža analogija s prikazom pokojnika koji u šaci lijeve ruke drži ovalni predmet, nalazi se na Rabu, tj. na ulomku ugradbenog grobnog reljefa s prikazom muškarca koji se čuva u lapidariju u gradu Rabu (V. BRUSIĆ, 1925, 57; N. CAMBI, 1987, 180, sl. 6; M. DOMIJAN, 2001, 43).

³² D. MARŠIĆ, 2002, 123, 128.

³³ Na portretnoj steli iz Ostrovice kod Bribira *Veturia Eta*, supruga Gaja Veronija Etora, koji je prikazan sa svitkom u lijevoj ruci, drži u ispruženoj ljevici kutijicu za nakit (D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1959, 108-117, sl. 1-2; N. CAMBI, 2000, 49-50, br. 62, T. 81; D. MARŠIĆ, 2002, 203-205, br. 16, T. 4).

³⁴ Otprilike u isto vremensko razdoblje datiraju se i portretne stele koje navodim kao analogije. Na ugradbenom reljefnom spomeniku iz lapidarija u gradu Rabu prikaz pokojnika je

Sl. 4. Željeznodobno gradinsko naselje na rtu Kaštelina na otoku Rabu

Nadgrobni spomenik s portretima dvaju pokojnika obitelji Tita Baebija Justa i dva ulomka spomenika s fragmentarno sačuvanim portretima pokojnika pronađeni su na lokalitetu Miral kod rta Kašteline. Na tom lokalitetu znakovita naziva bila je rimskodobna nekropola, jer osim pronađenih spomenika tu su bili pronađeni i grobovi "ograđeni ciglama", a u njima novac i brončani predmeti.³⁵ Kao višeslojni arheološki lokalitet Kaštelina je vrlo zanimljiva. Na tom rtu kojim završava plodna Kamporska draga, dokumentirano je postojanje željeznodobne gradine (Sl. 4.),³⁶ naseobinski kontinuitet može se pratiti tijekom cijele antike, a zbog osobitoga strateškog položaja i kontrole akvatorija u kasnoj antici na njoj je izgrađeno utvrđenje.³⁷

Na nadgrobnom spomeniku s portretima dvaju pokojnika zabilježen je kod muških članova obitelji gentilicij *Baebius* pa se čini logičnim pretpostaviti

oštećen, ali mogla se izvršiti stilska analiza i datirati spomenik u kasno 1. ili rano 2. st. Usp. N. CAMBI, 1987, 180.

³⁵ V. BRUSIĆ, 1925, 176-177. U muzejskoj zbirci franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kamporu pohranjeni su ulomci podnih mozaika i rimskodobni carski novci pronađeni na Miralu.

³⁶ Š. BATOVIĆ, 1987, 157.

³⁷ Z. BRUSIĆ, 1989, 112.

da su i na ulomcima drugih dvaju spomenika s portretima bili prikazani članovi iste obitelji. Izrada skupocjenih nadgrobnih spomenika svjedoči o respektabilnoj financijskoj moći obitelji *Baebius*,³⁸ koju u sam vrh društvene hijerarhije municipija Arbe uvrštava navod dekurionske časti njihova člana Justa. Budući da su pokopani na Miralu, može se pretpostaviti da se na ovom dijelu otoka Raba, uključujući prostor Kamporske drage s plodnim poljima i vinogradima, nalazio posjed obitelji *Baebius*,³⁹ odnosno grane porodice za koju je izvjesno autohtono podrijetlo i posvjedočena pripadnost lokalnoj municipalnoj aristokraciji.

Na otoku Arbi poznata su još dva natpisa na kojima su spomenuti članovi porodice *Baebius* bili municipalni magistrati i dekurioni. Za ovo razmatranje posebno je značajan natpis uklesan na kvadratnom nadgrobnom cipusu, gdje je komemoriran *L. Baebius Opiavi f. Oplus Malavicus*.⁴⁰ Interesantno imenovanje kazuje da on među prvima u svojoj porodici prima rimsko građansko pravo, jer u sklopu rimske onomastičke formule zadržava svoja stara imena (*Oplus Malavicus Opiavi f.*).⁴¹ Iz popisa njegovih časti doznaje se da je bio edil (*aedilis*), član gradskog vijeća (*decurio*) i vrhovni magistrat (*duovir*), dakle nema dvojbe da je taj pripadnik domaće aristokracije obnašanjem magistratura postigao rimsko građansko pravo i zadržao vladajuću poziciju svoje porodice u upravi municipija Arbe.⁴² Stoga držim opravdanim pretpostaviti da su *Baebii* na Arbi pripadnici domaće romanizirane aristokracije, čiji su članovi već svojim podrijetlom bili predodređeni da kao magistrati i dekurioni, uz članove drugih uglednih porodica, vode upravu municipija. Dekurion *T. Baebius Iustus* član je te iste porodice, ali sudeći prema imenovanju u kojem nema traga domaćem onomastikonu pripada naraštaju koji je potpuno romaniziran, a po svoj prilici i drugoj porodičnoj grani koja je živjela na svom posjedu na teritoriju municipija na Kaštelini ili okolici.

³⁸ Ovi su spomenici vjerojatno izrađeni u nekoj lokalnoj kamenoklesarskoj radionici Arbe, ali i takva lokalna produkcija bila je dostupna samo najbogatijima.

³⁹ Pretpostavljena je njihova bračna povezanost s romaniziranom autohtonom porodicom *Tettius* (*Tettia Volsonis filia?*).

⁴⁰ *CIL* III, 10121; B. NEDVED, 1990, 24, br. 14; A. KURILIĆ, 1999, br. 1842. Spomenik je bio uzidan u zvonik rapske katedrale, sada je pohranjen u Arheološkom muzeju u Zadru. Natpis u restituciji glasi: *L(ucio) Baebio / Opiavi f(ilio) / Ser(gia tribu) Oplo / Malavico, / aedili, / decurioni, / II viro, / ann(or)um LX, / et Seiae / Opli f(iliae) / Tertulae, / uxori eius, / ann(or)um LV. / T(estamento) f(ieri) i(ussit)*.

⁴¹ D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1955, 138.

⁴² Budući da je u filijaciji magistratove supruge navedeno domaće ime (*Opli f.*), zaključuje se da je *Seia Tertulla* pripadnica romanizirane autohtone porodice. Filijacija s domaćim imenom (*Volsonis f.*) može se pretpostaviti i za pripadnicu porodice *Tettius*, koja je udana za dekuriona T. Baebija Justa.

Rečeno se može pretpostaviti u još jednom slučaju. Na fragmentarno sačuvanom spomeniku komemoriran je nepoznati dekurion, duovir i edil.⁴³ Na istom natpisu spomenuta je i *Baebia Callida*, a prema sačuvanoj filijaciji (*T. f.*) otac joj se zvao *T. Baebius*. Prema predloženoj restituciji *Callida* je kći magistrata iz porodice *Baebius*,⁴⁴ vjerojatno pripadnika iste porodične grane kao i dekurion *T. Baebius Iustus*.⁴⁵ Odluka gradskih vijećnika o dodjeli mjesta za postavljanje spomenika svjedoči o velikom osobnom ugledu magistrata i značenju porodice *Baebius* u Arbi.

Članovi porodice *Baebius* u Arbi su magistrati i članovi gradskog vijeća, pripadaju vrhu lokalne aristokracije, odnosno vodećim porodicama autohtonog podrijetla koji kao po pravilu, čuvajući tako ranije stečene pozicije, vode municipalnu upravu.⁴⁶ Prema podacima na sačuvanim natpisima mogu se odrediti dvije porodične grane. Jednoj pripada magistrat *L. Baebius Opiavi f. Oplus Malavicus*, a drugoj dekurion *T. Baebius T. f. Iustus* i *Baebia Callida*, čiji je otac *T. Baebius* mogući magistrat. Na prostoru današnje Kamporske drage kod rta Kaštelina sa svojom obitelji živio je *T. Baebius Iustus*. Pokopan je sa svojom suprugom na lokalitetu Miral, gdje je bila obiteljska grobnica, a to dokazuju ulomci grobnih reljefa s portretima pokojnika koji se čuvaju u lapidariju muzejske zbirke franjevačkog samostana sv. Eufemije u Kamporu na otoku Rabu.

Literatura

Geza ALFÖLDY, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatien*, Heidelberg, 1969.

Šime BATOVIĆ, Prapovijesni ostaci na otoku Rabu, *Rapski zbornik*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu, Rab 25.-27. 10. 1984, Zagreb, 1987., 147-170.

⁴³ *CIL* III, 13293; B. NEDVED, 1990, 24, br. 14; A. KURILIĆ, 1999, br. 1843. Spomenik je bio uzidan u palaču obitelji Galzigna, sada je pohranjen u lapidariju u gradu Rabu. Natpis u restituciji glasi: [---] / *dec(urioni)*, *II vir(o)* [ae]d(ilicia) [po] / [t]est(ate), B[ae]biae T(iti) [f(iliae)] / [Ca]lli[d]ae, f(iliae) [---] / [.] *Quintius* [---] / *heres po[su]i[t]*. *L(oco) d(ato) d(ecreto) d(ecurionum)*.

⁴⁴ Drži se da bi *Callida* mogla biti i magistratova sestra (B. NEDVED, 1988, 30, 41, bilj. 21).

⁴⁵ Premalo je podataka da bi se odredila bliža rodbinska veza.

⁴⁶ Zadržavanje ranije stečenih pozicija vodećih lokalnih porodica dokumentirano je također u Alboni (*Gavillii*), Nediniju (*Octavii*), Skardonu (*Turrani*) i drugim liburnskim zajednicama koje se tijekom ranoga Carstva transformiraju u municipije.

- Vladislav BRUSIĆ, *Otok Rab*, Geografski/historijski i umjetnički pregled sa ilustracijama i geografskom kartom Kvarnera i Gornjeg Primorja, Zagreb, 1925.
- Zdenko BRUSIĆ, Kasnoantička utvrđenja na otocima Rabu i Krku, *Izdanja HAD*, 13, Arheološka istraživanja na otocima Krku, Rabu i Pagu i u Hrvatskom primorju, znanstveni skup, Krk 24.-27. 09. 1985, Zagreb, 1989, 111-119.
- Nenad CAMBI, Zapažanja o antičkoj skulpturi na otoku Rabu, *Rapski zbornik*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu, Rab 25.-27. 10. 1984, Zagreb, 1987, 175-182.
- Nenad CAMBI, *Imago animi. Antički portret u Hrvatskoj*, Split, 2000.
- CIL III – Corpus inscriptionum Latinarum*, sv. III, Berlin, 1873, Suppl., Berlin, 1902.
- Miljenko DOMIJAN, *Rab. Grad umjetnosti*, Zagreb, 2001.
- Miroslav GLAVIČIĆ, Kipić božice Dijane iz Kampora na otoku Rabu, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio povijesnih znanosti*, 36(23), Zadar, 1998, 33-43.
- Valentin KOCKEL, *Porträtreliefs stadtrömischer Grabbauten*, Mainz am Rhein, 1993.
- Anamarija KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije od 1. do 3. st. po Kristu: antroponimija, društvena struktura, etničke promjene, gospodarske uloge*, disertacija, Zadar, 1999.
- Anamarija KURILIĆ, Liburnski antroponimi, *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 2002, 113-138.
- Dražen MARŠIĆ, *Portretne stele na obalnom prostoru rimske provincije Dalmacije*, disertacija, Zadar, 2002.
- Julijan MEDINI, Gradski zid i pitanje urbanog areala antičkog Raba, *Rapski zbornik*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu, Rab 25.-27. 10. 1984., Zagreb, 1987, 171-174.
- Branka NEDVED, Felix Arba, *Izdanja HAD*, 13, Arheološka istraživanja na otocima Krku, Rabu i Pagu i u Hrvatskom primorju, znanstveni skup, Krk 24.-27. 09. 1985., Zagreb, 1989, 29-44.
- Branka NEDVED, *Felix Arba*, Pregled povijesti i spomenika otoka Raba u rano rimsko doba, Rab, 1990.
- Duje RENDIĆ-MIOČEVIĆ, Onomastičke studije s teritorije Liburna, *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, 1, Zadar, 1955, 125-142.
- Duje RENDIĆ-MIOČEVIĆ, Nekoliko monumentalnih nadgrobnih stela s portretima iz sjeverne Dalmacije, *Diadora*, 1, Zadar, 1959, 107-131.
- Paul ZANKER, Grabreliefs römischer Freigelassener, *Jahrbuch des deutschen archeologischen Instituts*, 90, Berlin, 1975, 267-315.

FAMILY *BAEBIUS* TOMBSTONE FROM ARBE

Summary

In this article the author describes and analyses a fragment of the tombstone featuring the portraits of the deceased members of the *Baebius* family. The fragment is one part of the museum collection in the Franciscan monastery of St. Eufemia in Kampor on the island of Rab. In the portrait field of the fragment is presented a married couple, decurion *T. Baebius T. f. Iustus* and his wife *Tettia Volsonis f.* which can be read from the commemorative inscription. It is most likely that the family tombstone was placed by their son. Although on the monument there are the portraits of deceased members of the family, the author thinks that the monument is not the grave portrait stela but it is more likely that it was an embedded grave relief. The same sorts of monuments are also on the other two fragments with partially preserve portraits of the deceased which belong to the same collection. They were found in the locality of Miral near to the cape of Kaštelina where the tombstone of the *Baebius* family was also found. From this the author concludes that these monuments belonged to the same family which had their property around Kampor. The author believes that the described grave reliefs were made in the period between the middle and second half of the 1st Century BC. The onomastic and epigraphic analysis of the *Baebius* family tombstone from Kampor, as well as the date from the other two fragments found earlier where the members of the same family were mentioned (CIL III, 10121 and 13292), give us enough reasons to conclude that the *Baebii* were one of the leading local indigenous families. The family's members were officers in the magistrate and had the right to participate in the municipal government's board during Roman Arbe (today's Rab).

DAS GRABMAL DER FAMILIE *BAEBIUS* AUS ARBA

Zusammenfassung

Der Autor analysiert in diesem Artikel den Bruchstück eines Grabmals mit den Porträts der Gestorbenen aus der Familie *Baebius*, das im Lapidarium der Museumsammlung des Franziskanerklosters der hl. Eufemia in Kampor auf der Insel Rab bewahrt wird. Im Porträtfeld wird ein Ehepaar dargestellt, bzw. Dekurion *T. Baebius T. f. Iustus* oder *Iustinianus* und seine Frau *Tettia Volsonis f.*, was die anlässlich der Kommemoration geschriebene Inschrift beweist. Dieses Familiendenkmal hatte *Baebius T. f. Iustus* oder *Iustinus* (wahrscheinlich ihr Sohn) aufgestellt. Obwohl an dem Denkmal die Porträts der Gestorbenen dargestellt sind, meint der Autor, dass es sich hier nicht um eine Grabmalstele handelt, sondern um ein Einbau-Grabrelief. Dieser Denkmälerart gehören auch zwei Bruchstücke mit teilweise bewahrten Porträts der Gestorbenen aus dergleichen Sammlung. Da sie auf der Lokalität Miral, bei der Spitz Kaštelina gefunden wurden (und hier wurde auch ein Denkmal mit Erwähnung der Familie *Baebius* entdeckt) schließt der Autor Folgerung, dass sie dergleichen Familie gehören die auf dem Gebiet der Kaporska Draga ihren Besitz hatte. Die beschriebenen Grabreliefe datiert der Autor auf den Zeitabschnitt von der Mitte bis zur zweiten Hälfte des 1. Jahrhunderts nach Christi. Die onomastische und epigraphische Analyse der Inschrift mit der Andenkung an die Familie *Baebius* aus Kampor, sowie Daten aus zwei vorhererwähnten Inschriften mit der Andenkung an die Mitglieder dieser Familie (CIL III, 10121 und 13293) geben genug Argumente für die Schlussfolgerung, dass die *Baebii* der führenden heimischen Familie ursprünglicher Herkunft gehörten. Ihre Mitglieder übten in der römischen Arba Magistraturen und Verwaltungsdienste aus.